

zijn in het tijdvak vanaf de instelling van de "duplex ordo".

Volledige overzichten worden geboden van: 1. hoogleraren/docenten in de missiologie (aan dertien instellingen), 2. erepromoties in relatie tot de Derde Wereld, 3. promoties vanuit of over de Derde Wereld, 4. missiologische instituten e.d. in universitair/hogeschool verband (alles vanaf 1876).

De onder 3. genoemde 212 (!) promoties (114 van niet-Nederlanders, onder wie 84 uit Zuid-Afrika) betreffen uiteraard slechts in beperkt aantal specifiek missiologische onderwerpen.

Kortom, een boeiende en nuttige publicatie.

I.H. Enklaar

Briefwisseling Kuyper-Idenburg, verzorgd, ingeleid en toegelicht door J. de Bruyn en G. Puchinger. Uitg. T. Wever, Franeker 1985. Ill.

In 1893 zond de toenmalige kapitein van het N.I. Leger, A.W.F. Idenburg, aan A. Kuyper een artikel voor *De Heraut*. Het bevatte een oproep tot financiële steun aan een militair tehuis en een doorgangshuis voor Nederlandse jongens in Batavia.

Dit werd het sein tot een briefwisseling die twintig jaar lang duurde. Idenburg maakte een grootse carrière in het koloniale rijk en werd daarbij steeds meer Kuypers vertrouweling.

De redacteuren, verbonden aan het Historisch Documentatiecentrum waar de correspondentie ondergebracht is, schonken samen met de uitgever, ons een (op enkele afbeeldingen na) goed verzorgd boek. Hun commentaar getuigt van geduldige studie. Veel ontleenden zij aan Idenburgs, in manuscript bewaard gebleven, autobiografie en zijn particuliere brieven. Het boek bevat een inleiding van meer dan honderd bladzijden, met vele bronvermeldingen in noten. Hoort een aankondiging thuis in DNK? Zijdelings gaat het inderdaad om 'kerkgeschiedenis'. naast Kuyper was Idenburg een diep religieus man. Met een ongecompliceerde Reveil-vroomheid die hem in zorgelijke situaties troost en kracht gaf. Hij dacht als goed calvinist nederig over zichzelf en zijn grote capaciteiten.

Juist daarbij is het nodig een woord van kritiek te laten horen. Het opgeroepen beeld is té mooi, te adorerend en daardoor niet geheel overtuigend. De briefwisseling vond plaats tussen politici. Waarom niet aangestipt, zeker in de inleiding, dat niet slechts bij Kuyper (van wie dit bekend was), maar ook bij de 'geloofsheld' Idenburg de daden soms anders waren dan de woorden? Het zou de waarde van deze, overigens aanbevelenswaardige publicatie verhoogd hebben.

Ik denk bijvoorbeeld, aan Idenburgs handelwijze met het Rhemrev-rapport over racistische slavernijpraktijken op de plantages in Deli. Idenburg was toen in het kabinet-Kuyper minister van Koloniën. Hij hield het vernietigende rapport 'buiten de openbaarheid'. Daarmee handelde hij willens en wetens in strijd met de rechten van 'den inlander', waarover Kuyper in *Ons Program* fraaie ethische directieven had gegeven. Men leze Jan Breman, *Koelies, Planters en Koloniale politiek* (1987).